یک جرعه نور

نقطه‌ای برای پافشاری تربیتی

یکی از مهم‌ترین دستورات تربیتی در دین ما توجه به عبادات است، عبادت‌هایی که اسرار بسیاری در آن‌ها نهفته است و انسان را برای بندگی خدا و در مسیر کمال سیر می‌دهد. امام خمینی(ره) درباره نماز می‌فرمایند که نماز کارخانه انسان‌سازی است.

به همین دلیل مهم‌ترین رکن در تربیت خانواده، توجه و تذکر و هشدار مدام درباره نماز است. در آیه ۲۰ سوره طه خداوند می‌فرماید: وَأْمُرْ أَهْلَکَ بِالصَّلَاهِ وَاصْطَبِرْ عَلَیْهَا لَا نَسْأَلُکَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُکَ وَالْعَاقِبَهُ لِلتَّقْوَی. تو اهل بیت(ع) خود را به نماز و طاعت خدا امر کن و خود نیز بر نماز و ذکر حق صبور باش. ما از تو روزی (کسی را) نمی‌طلبیم؛ بلکه ما به تو (و دیگران) روزی می‌دهیم، و عاقبت نیکو مخصوص (اهل) پرهیزکاری و تقواست.

نکته مهم این است که قرآن از شما می‌خواهد که خانواده خود را به این دریای نور و معنویت برسانید و اگر رساندید، می‌توانید راحت باشید که نماز و اهل نماز بودن عاقبت به‌خیری آن‌ها را تضمین می‌کند. این نکته را نباید از یاد برد که هیچ‌جای قرآن غیر این مورد نیامده است که خانواده‌ات را به کاری امر کن؛ یعنی باید مهم‌ترین موضوع را در تربیت پیدا کرد و روی آن پافشاری نمود. از خداوند بزرگ می‌خواهیم همه ما و خانواده ما را از اهل نماز قرار دهد.

همراه با نهج‌البلاغه

دست فرزندتان را در دست کتاب خدا بگذارید

امیرالمؤمنین(ع) در حکمت ۳۹۹ نهج‌البلاغه می‌فرمایند: إِنَّ لِلْوَالِدِ عَلَی الْوَالِدِ حَقّاً، وَإِنَّ لِلْوَالِدِ عَلَی الْوَلَدِ حَقّاً، فَحَقُّ الْوَالِدِ عَلَی الْوَلَدِ أَنْ یُطِیعَهُ فِی کُلِّ شَیْءٍ إِلَّا فِی مَعْصِیَهِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ؛ وَ حَقُّ الْوَلَدِ عَلَی الْوَالِدِ أَنْ یُحَسِّنَ اسْمَهُ وَ یُحَسِّنَ أَدَبَهُ وَ یُعَلِّمَهُ الْقُرْآنَ؛ فرزند را بر پدر حقی است و پدر را نیز بر فرزند حقی. حق پدر بر فرزند این است که فرزندش در همه حال، فرمان‌بردار باشد و مگر در معصیت خدای سبحان و حق فرزند بر پدر این است که برای او نامی نیکو برگزیند و نیکو ادبش کند و قرآنش بیاموزد.

یکی از نکات مهم در این روایت شریف این است که امیرالمؤمنین(ع) به شیعیان و پیروان خود دستور می‌دهد که «دست فرزندان خود را در دست کتاب خدا قرار بدهید. فرزندانتان را با کتاب هدایت آشنا کنید و به آن‌ها قرآن بیاموزید و زمینه فراگیری قرآن را برای آن‌ها فراهم کنید.» امام(ع) از میان آداب و تعلیمات به تعلیم قرآن توجه و بر آن تأکید می‌کنند؛ زیرا قرآن مجموعه بی‌نظیری است که همه درس‌های زندگی مادی و معنوی در آن جمع است. آری باید قبل از هرچیز به فرزندان قرآن تعلیم داد.

در حدیثی از رسول خدا(ص) می‌خوانیم: «کسی که به فرزندش قرآن تعلیم دهد، او و همسرش (پدر و مادر آن فرزند) را در روز قیامت می‌آورند و دو لباس فاخر نورانی بر آن‌ها می‌پوشانند که از نور آن‌ها صورت بهشتیان روشن می‌شود.»

در حدیثی از اصبغ بن نباته آمده است که امیرمؤمنان علی(ع) فرمود: خداوند گاه اراده می‌کند همه اهل زمین را هلاک کند و یک نفر را باقی نگذارد و این در زمانی است که غرق گناهان و آلوده انواع معاصی می‌شوند و در این زمان، چون پیرمردانی را ببیند که به‌سوی نماز گام برمی‌دارند و کودکانی که مشغول فراگرفتن قرآن‌اند، به آن‌ها رحم می‌کند و عذابشان را به تأخیر می‌اندازد.

معرفی کتاب

سوار بر امواج تربیت

کتاب «تربیت دینی کودک» نوشته محی‌الدین حائری شیرازی، به والدینی که دغدغه تربیت دینی فرزندشان را دارند، کمک می‌کند کودکی متدین تربیت کنند.

امروزه تعلیم و تربیت از مسائل بسیار مهم عالم است. اساس امنیت عالم به تعلیم و تربیت برمی‌گردد. اگر تعلیم و تربیت براساس الگوی صحیح انسانی باشد، انسان‌هایی به‌وجود خواهند آمد که درمقابل موج خواهند ایستاد و جلو پیدایش توفان‌های آینده را خواهند گرفت؛ زیرا آن‌ها انسان‌هایی معتقد و سؤال‌کننده و مثل کوه‌ها در خشکی و موج‌شکن‌ها در دریا خواهند بود.

همان‌طورکه موج‌شکن‌ها حریم می‌سازند و از کشتی‌های داخل حریم خود حفاظت می‌کنند و موج، حق ورود به آنجا را ندارد، انسان‌های مؤمنِ موج‌شکن هم در جامعه حریم امنیتی ایجاد می‌کنند و دربرابر توفان‌های دشمنان دست‌به‌دست هم می‌دهند و آن را می‌شکنند و فضا را قطعه‌قطعه می‌کنند. موج به این توفان‌ها می‌خورد و برمی‌گردد و از قدرت آن کاسته می‌شود. کشوری که می‌خواهد از هر لحاظ جهانی شود، به تمدنی نیاز دارد که جهانی باشد و از جنس توحید و توجه به خدا. لازمه ایجاد تمدن جهانی، امنیت است و امنیت به قدرتی ماورایی نیاز دارد که کسی بر آن تسلط نداشته و خودش بر خودش مسلط باشد؛ به‌نحوی که نفسانیات بر او غلبه نکند و بتواند ضامن امنیت عالم باشد.

تعلیم و تربیت باید از فرهنگ اسلام پاسداری کند؛ یعنی دقیقا از جایگاهی پاسداری کند که سرنوشت انسان به آن بستگی دارد. تعلیم و تربیت بستر تمام برنامه‌هاست. اگر تعلیم و تربیت درست شود، همه‌چیز درست می‌شود.

آیت‌ا... حائری شیرازی از نادر متفکرانی است که در این راه با کوله‌باری از تجربیات قبل و بعد از انقلاب اسلامی و احاطه کامل به مسائل کشور و شناخت غرب و علوم غربی و داشتن مبناهای فکری متقن که برخاسته از ژرف‌نگری ایشان در اسلام است، توانسته راه‌حل‌های اساسی مبتنی‌بر اسلام در عرصه‌های مختلف اقتصادی و فرهنگی ارائه کند. این کتاب، بازنویسی گفتارهای ایشان در بیش از هفتاد جلسه «درس تربیت» با حضور دانشجویان علوم‌تربیتی است که می‌توان آن را «مقدمه‌ای بر تربیت»، به‌خصوص تربیت کودکان دانست و حاوی دیدگاه‌هایی عملی و برخاسته از اسلام است که جای آن درمیان دیدگاه‌های رنگارنگ علوم غربی خالی است.

خواندن کتاب تربیت دینی کودک را به همه والدینی که دغدغه تربیت دینی فرزندشان را دارند، پیشنهاد می‌کنیم.

گزارش

بررسی دستورات اهل بیت(ع) درباره فراهم‌آوردن زمینه علم آموزی مطلوب

سلام بر دانش

سمانه رضوانی|با بازشدن مدارس، حال و هوای خانواده‌ها عوض می‌شود. هرکدام از اعضای خانواده دغدغه‌ای دارند. دانش‌آموزهای خانه، شب که می‌خوابند، رؤیای کتاب و دفترهای نو، هیجان پیداکردن دوستان جدید و دیدن رفیق‌های قدیمی و گرفتن تصمیم‌های جدید و جدی را دارند. مادر و پدرها هم شاید دلشان مثل سیر و سرکه برای هزارویک موضوع می‌جوشد: فرزندشان دوست خوب پیدا کند، درس بخواند، معلم خوب پیدا کند و آینده جگرگوشه‌اش را در همین مدرسه‌رفتن‌ها می‌بیند. خوبی دین ما این است که برای هر موضوعی که ما با آن مواجه‌ایم، حرف و دستورالعمل دارد.

مأموریت الهی

اول تکلیفمان با کاری که می‌کنیم و هدف آن برای خودمان مشخص باشد. فکر کنیم برای چه کسی یا چه چیز تلاش می‌کنیم و درس می‌خوانیم؛ برای مدرک؟ برای پول؟ برای اینکه بقیه به به و چه چه کنند و بگویند عجب بچه درس‌خوانی؟ یا برای خدا؟ در اسلام، نیت خالصانه، محور همه اعمال است و سختی کار نیز همین است. ولی اگر برای خدا سراغ درس برویم، چه می‌شود؟ رسول‌ا...(ص) می‌فرمایند: «مَنْ خَرَجَ فِی طَلَبِ الْعِلْمِ کَانَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ حَتَّی یَرْجِعَ» (هرکس برای کسب دانش بیرون رود، تا زمانی‌که بازگردد، در راه خداست.)

نصیحت نیست، هشدار است

می‌دانید نوجوان و جوان از چه کسی دور می‌شود؟ کسی که زیاد نصیحت می‌کند. چنین کسی انگار جوان را روی دنده لج می‌اندازد. اصولا فرد دلش نمی‌خواهد بشود شبیه کسی که خیلی نصیحت می‌کند. ولی «دوست» آن‌قدر مهم است که اگر ساعت‌ها و روزها از این موضوع صحبت کنیم، باز هم کم است. پیامبر(ص) می‌فرمایند: «اَلْمَرْءُ عَلَی دِینِ خَلِیلِهِ» (انسان بر دین و روش همنشین خود است.) چه بسیار آدم‌هایی که با دوست خوب، مسیرشان عوض شده است و به موفقیت‌ها رسیده‌اند و چه آدم‌هایی که سقوط کرده و از مسیرشان دور شده‌اند. امام علی(ع) می‌فرمایند: «صَاحِبْ أَهْلَ الْخَیْرِ تَکُنْ مِنْهُمْ وَ إِیَّاکَ وَ أَهْلَ الشَّرِّ» (با اهل خیر دوستی کن تا از آنان باشی و از مصاحبت با اهل شر بپرهیز.)

نسل جدید و مسئله احترام

نمی‌خواهم از نسل جدید بد بگویم، نه! نسل جدید فوق‌العاده باهوش و نکته‌بین و اهل سؤال‌اند. ولی رعایت یک موضوع برایشان سخت است. وقتی می‌گوییم به پدر و مادر یا معلم احترام بگذارید، می‌گویند: ما صمیمی رفتار می‌کنیم؛ شما سخت می‌گیرید. صمیمی‌بودن بد نیست، ولی مرز باریکی دارد. از امام رضا(ع) پرسیدند: «حق استاد بر من چیست؟» امام فرمودند: «سه حق بزرگ؛ اول آنکه در دل او را بزرگ داری؛ دوم آنکه در مجلس به او احترام گذاری؛ و سوم آنکه با تمام وجود به سخنانش گوش دهی.» سپس افزودند: «و بدان که معلم تو پدر معنویت توست.»

از نمی‌دانم نترس

هیچ‌کس نیست که همه چیز را بداند. البته که بی‌شک ائمه(ع) و رسول خدا(ص) از این موضوع مستثنا هستند. به هرحال، ما آدم‌های معمولی همه چیز را نمی‌دانیم. هرچه هم ادعای همه چیزدانی کنیم، باز خودمان ته دلمان می‌فهمیم که الکی ادعا می‌کنیم. پس سر کلاس و درس استاد و معلم که هستی، اگر چیزی را نفهمیدی یا اشتباه متوجه شدی، نگران این نباش که بقیه چه فکر و قضاوتی درباره هوش تو می‌کنند. سؤال کن، بپرس تا یاد بگیری. به فرمایش امام صادق(ع) «أُطْلُبُوا الْعِلْمَ بِالْمَسْأَلَهِ وَ الْحِوَارِ» (دانش را با پرسش و گفت‌وگو بجویید.)

نظم همه چیز است

مهر که می‌آید، زندگی بعضی از دانش‌آموزان و دانشجویان ناخواسته وارد نظم خوبی می‌شود. دیگر دوران شب‌بیداری و تا ظهر خوابیدن تمام می‌شود. ولی بعضی‌ها هستند که چون برنامه‌ریزی جدی ندارند، نظم را هم از زندگی‌شان با تیپا بیرون می‌اندازند و به همان شلختگی که در خواب و خوراک و زندگی دارند، ادامه می‌دهند. درنتیجه، ته قصه هم قله‌ای فتح نمی‌شود و پشیمان می‌شوند. ولی کاش به‌عنوان یک مسلمان، همه ما این جمله امیرالمؤمنین(ع) را آویزه ذهنمان کنیم: «نظموا امورکم بالترتیب» (کارهای خود را با نظم و ترتیب مدیریت کنید.)

هر دانشی سودمند نیست

گفتیم آن‌قدر علم و علم‌آموزی مهم است که پیامبر فرموده‌اند: «جست‌وجوی علم بر هر مسلمانی واجب است.» اما هر علمی؟ واضح است که جواب «نه» است. حتما اولین مثال درباره دانش مضر که از ذهن همه می‌گذرد، سلاح کشتار جمعی است که قطعا مثال پررنگ و مهمی است. اما علم‌های دیگری هم هست که کمکی به رشد فردی و جمعی نمی‌کند؛ مثلا کسی که به چیزی که می‌داند عمل نمی‌کند، یا کسی که برای گمراهی مردم استفاده می‌کند، یا آدم‌هایی که فقط دنبال سود دنیایی هستند و نیتی برای رسیدن به معنویت ندارند. همه این مثال‌ها نشان می‌دهد ما هرچه تلاش کنیم که عالم هم شویم، وقتی هدف خوبی نداشته باشیم، فقط اسم دانشمند را یدک می‌کشیم. رسول‌ا...(ص) به همه ما هشدار دادند: «وَیْلٌ لِمَنْ لَا یَنْفَعُهُ عِلْمُهُ» (وای بر کسی که دانشش به او سود نبخشد.)

توکل، ترمز اضطراب

اول از نیت حرف زدیم و آخر هم از توکل بگوییم که بازوی انجام هرکاری است. حکایت همان «از تو حرکت، از خدا برکت» است. امام صادق(ع) می‌فرمایند: «اِعْمَلْ وَ أَنْتَ مُتَوَکِّلٌ» (تلاش کن درحالی‌که توکل داشته باشی.) نگفتند بنشین و از خدا بخواه تا به خواسته‌ات برسی. تلاش کن، ولی حالا چرا توکل؟ مگر من تلاش نمی‌کنم؟ پس باید به هدف برسم؟ وقتی توکل کنی، اول یک نیروی انگیزه و امید در دلت ایجاد می‌شود که به بزرگ‌ترین قدرت عالم روی آورده‌ای. دوم، استرس و اضطراب هم در دل آدم کم می‌شود. سوم هم اصل موضوع است: خدا همه جوانب را می‌داند و چون همه‌چیز را به او سپرده‌ایم، ته قصه، خیر برایمان رقم می‌زند.

در سپهر پرهیزکاری

خطبه نماز جمعه

خانواده، کانون تربیت نسل آینده با محبت و آرامش

خانواده مهم‌ترین کانون تربیت نسل آینده است و محبت و آرامش میان اعضای آن، عامل اصلی مصونیت فرزندان دربرابر انحرافات اجتماعی به شمار می‌رود. اگر کانون خانواده از آرامش و محبت تهی شود، فرزندان به‌آسانی درمعرض آسیب‌های اجتماعی و انحرافات قرار خواهند گرفت. امروز نگرانی‌های شدیدی درباره وضعیت فکری، اخلاقی و رفتاری فرزندان در محیط‌های بیرون از خانه وجود دارد؛ محیط‌هایی همچون مدرسه، فضای مجازی و عرصه‌های اجتماعی که گاه زمینه انحراف را برای نسل جوان فراهم می‌آورند. آنچه فرزندان را دربرابر این آسیب‌ها مقاوم می‌سازد، وابستگی عاطفی و معنوی آنان به کانون خانواده است.

تأکید قرآن بر محبت و آرامش در خانواده

قرآن کریم در آیه شریفه «رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّیَّاتِنَا قُرَّهَ أَعْیُنٍ» خانواده را مایه روشنی چشم و آرامش دل معرفی می‌کند. مفسران همچون راغب اصفهانی نیز تأکید دارند که فرزند و همسر باید موجب نشاط و سرور زندگی باشند نه سرچشمه اندوه و بحران. محبت، ستون اصلی زندگی مشترک است. معصومان(ع) همواره بر محبت و اظهار علاقه میان همسران تأکید کرده‌اند. پیامبر اکرم(ص) فرموده‌اند کلام محبت‌آمیز همسر به همسرش، اثری ماندگار در قلب او برجای می‌گذارد. همچنین طبق روایت امیرالمؤمنین(ع)، خدمت ساده زن به شوهر، همچون تعارف یک لیوان آب یا پذیرایی کوچک، معادل یک سال عبادت ارزش دارد. وقتی خانواده براساس محبت و عشق متقابل بنا شود، خانه به مکانی برای آرامش تبدیل می‌شود و فرزندان نیز در این محیط، پرورش صحیح پیدا می‌کنند. اساس تربیت فرزند، وابستگی قلبی و عاطفی او به خانواده است. این وابستگی با تحکم، اجبار یا خشونت به دست نمی‌آید، بلکه تنها از مسیر عشق، محبت و احترام حاصل می‌شود.

تربیت کودک، نوجوان و جوان یکسان نیست. نوجوان به درک متناسب با دوره حساس بلوغ نیاز دارد و در جوانی باید به‌عنوان مشاور و یار خانواده دیده شود. اگر این مراحل به‌درستی مدیریت شود، خانه نه‌تنها مأمن والدین، بلکه پناهگاه مطمئن فرزندان نیز خواهد بود.

اگر محبت در خانه نباشد و آرامش از خانواده رخت بربندد، فرزندان به زندگی وابسته نمی‌شوند و به‌راحتی در دام جریان‌های انحرافی اجتماعی گرفتار می‌شوند. در چنین شرایطی، حتی ثروت و قدرت نیز قادر به رفع مشکلات نیست و چه بسا بحران‌ها را شدیدتر می‌کند.

خانواده‌های مؤمن، الگوی آرامش و پرورش

محبت و ایمان عامل اصلی آرامش است، نه ثروت و قدرت. چه بسا در خانواده‌های کم‌برخوردار محبت و انس بیشتری وجود داشته باشد و این خود عامل تربیت سالم فرزندان شود، درحالی‌که برخی خانواده‌های مرفه به‌رغم امکانات فراوان، دچار بحران عاطفی و تربیتی هستند.

خانواده‌ای که برپایه محبت، ایمان و تقوا بنا شود، به‌طور هم‌زمان محل آرامش و پرورش خواهد بود و چنین خانواده‌ای فرزندانی تربیت می‌کند که دربرابر همه بحران‌ها و انحرافات اجتماعی مقاوم هستند. بدون آرامش و عشق، حتی پیشرفته‌ترین ابزارهای تربیتی ناکارآمد خواهد بود. بنابراین، تقویت کانون خانواده با تمرکز بر محبت متقابل، نه‌تنها فرزندان را مقاوم می‌سازد، بلکه جامعه‌ای آرام و متعالی را رقم می‌زند. این اصول، ریشه در آموزه‌های دینی دارند و می‌توانند راهگشای مشکلات امروزی باشند.

برگرفته از خطبه‌های نمازجمعه مشهد
تنظیم: حجت‌الاسلام والمسلمین حسین ابراهیمی